

Från *Fjärde Internationalen* nr 4/1991.

Michael Löwy

Brasiliens arbetarparti & socialismen

Samtidigt som den ”reellt existerande socialismen” faller samman och arbetarrörelsen i många av de utvecklade kapitalistiska länderna befinner sig i en djup kris, var den radikale socialistiske kandidaten för *Partido dos Trabalhadores*, PT (Arbetarpartiet), arbetarledaren Luiz Inácio da Silva, mer känd som ”Lula”, mycket nära att bli vald till Brasiliens president i december 1989.

I första valomgången blev ”Lula” tvåa med 16,8 procent av rösterna efter den konservative populisterna Collor de Mello. Lula slog ut den socialdemokratiska populisterna Brizola, den socialdemokratiska ”vänster-om-mitten”-kandidaten Mario Covas och fick sexton gånger fler röster än kommunistpartiets kandidat.

”Lula”

Kommunistpartiet, under många år vänsterns starkaste kraft (partiets presidentkandidat fick 14 % av rösterna 1946, men drevs under jorden), har kritiserat PTs program för att vara alltför radikalt, utopiskt, orealistiskt och arkaiskt.

Hur kan man förklara detta, i en värld där allt är så fientligt i förhållande till alla socialistiska politiska alternativ? Finns det lärdomar att dra av den brasilianska erfarenheten, som kan tillämpas i andra samhällen? Om man ska kunna besvara dessa frågor måste man se till PTs ursprung och utveckling. För PT är i dag ett av de största och mest radikala partierna i Latinamerika, ja, i hela världen.

Ett nytt kapitel

Grundandet av PT 1979 inledde ett nytt kapitel i den brasilianska arbetarrörelsens historia. Ett massparti växte fram:

- som uttrycker arbetarklassens och det arbetande folkets politiska självständighet;
- ett demokratiskt, pluralistiskt, militant parti, fritt från alla bindningar till de härskande klasserna och deras stat, med ett klart antikapitalistiskt program;
- ett parti i solidaritet med arbetarkampen över hela världen, och fortfarande självständigt i förhållande till någon särskild ”socialistisk” stats (Sovjetunionen, Kina osv) politik.

PT är ett helt nytt parti, vars betydelse sträcker sig långt utanför Brasilien. Det är inte socialdemokratiskt, lett av parlamentariker, organiserat som en valapparat med ett traditionellt ny-keynesianskt reformistiskt program, som inriktar sig på länderna vid Atlanten.

Inte heller är det ett byråkratiskt kommunistiskt parti, med en maktfullkomlig apparat, politiskt underdånigt Sovjetunionen. Det är inte heller populistiskt, så som peronismen i Argentina eller det gamla *Partido Trabalhista Brasileiro*, PTB (Brasilianska Arbetarpartiet), som leds av karismatiska borgerliga politiker och en korrupt byråkrati av ”gula” fackföreningsbossar. Slutligen är det inte heller någon självgod revolutionär sekt, organiserad i arbetarrörelsens utkanter och full av dogmer och ritualer.

Svårt hitta motsvarighet

Det är faktiskt svårt att hitta någon analogi eller motsvarighet. Det historiska exempel som ligger närmast är *The Independent Labour Party*, det första engelska arbetarpartiet, grundat 1893 av en grupp stridbara fackföreningsledare, socialister (däribland en del marxister) och kristen vänster, som fick Friedrich Engels ”välsignelse”.

PT är resultatet av de brasilianska arbetarnas försök att själva komma till politiskt uttryck. I början av vårt sekel slogs anarkosyndikalisterna med beundransvärd energi och klasskänsla för en självständig proletär inriktning, men deras doktriner fick dem att förkasta uppfattningen om ett massomfattande politiskt parti.

Det viktigaste försöket att bygga upp ett genuint arbetarparti var förmodligen *Partido Comunista Brasileiro*, PCB (Brasiliens kommunistparti). Men trots dess medlemmars och anhängares självuppoffrande, ledde partiets stalinistiska logik till att det underordnade sig den nationella borgarklassens intressen. Denna inriktning, i kombination med det ideologiska beroendet av Sovjetunionen och avsaknaden av partidemokrati, ledde till en rad splittringar, som alltsedan 1962 söndrat och försvagat partiet.

Liksom PTB, som grundades 1945, var PCB aldrig mer än en parlamentarisk apparat med stort röststöd hos arbetarklassen, men som arbetarna med vissa undantag aldrig verkligen stödde.

Slutligen lyckades aldrig den ”väpnade vänsterns” små grupper från 1960- och 1970-talet, trots sitt mod och heroism, vinna något verkligt stöd hos arbetarklassen. De mötte ett tragiskt öde, just på grund av sina minoritetshandlingar och isolering från arbetarna i städerna och på landsbygden.

PT är därför det första masspartiet i Brasilien som ger uttryck för arbetarnas egna krav och strävanden i kampen mot kapitalet och dess stat. Det är ett parti med rötterna i arbetarklassen, bönderna och intelligentian.

En ny arbetarklass

Initiativet till att bilda partiet togs inom den nya arbetarklass som växte fram under den kapitalistiska expansionen under de två årtionden av militärdiktatur som följde efter 1964. (Den formella övergången från militärdiktatur till civilt styre skedde under våren 1985.)

Under denna period skedde en snabb tillväxt av storskalig kapitalistisk produktion inom jordbruket med inriktning på den internationella marknaden. Detta ledde till att småbönderna

och arrendebönderna i massomfattning fördrevs från sina jordar. En del av dessa proletariserade bönder och småbrukare flyttade till städerna (framför allt São Paulo) där en omfattande industrialisering (bilar, stål och kemikalier) pågick, understödd av framför allt multinationella företag.

Men denna omvandling antog den klassiska formen i Tredje världen: ”utveckling av underutvecklingen” (för att använda den brasilianske ekonomen och historikern André Gunder Franks välkända fras):

Den förvärrade de regionala skillnaderna (mellan det industrialiserade Södern och det allt mer utfattiga Nordöst), den sociala ojämlikheten (de rika blev rikare och de fattiga fattigare), liksom ett ekonomiskt beroende av de utvecklade kapitalistiska länderna (vilket visats av den astronomiska tillväxten av utlandsskulden).

Dessutom sögs inte stora delar av de bönder som tvingats flytta upp av den moderna (arbetsbesparande) industrin, utan anslöt sig till kåkstädernas fattiga dagdrivare, som lever ur-hand-i-mun.

De som inte fick del av den kapitalistiska utvecklingens frukter – städernas arbetare och arbetslösa, de utfattiga, halvt om halvt proletära landsbygdssborna, ruinerade hantverkare och småföretagare som drabbats hårt av inflationen – blev alltmer fientliga till militärregimen.

Egen politisk representation

Till en början stödde de den oppositionsrörelse som leddes av den liberala borgarklassen, *Movimento Democrático Brasileiro*, MDB (Brasilianska demokratiska rörelsen), det enda oppositionsparti som militärdiktaturen tillät. Men i slutet av 1970-talet kände de mest aktiva och medvetna delarna av arbetarrörelsen behovet att själva representeras politiskt.

Fackföreningsledarna, som med sin pragmatism och ”klassinstinkt” företrädde detta nya perspektiv, fick gradvis allt större stöd från flera generationers militanta marxister, som dragit lärdomar av det förflutna. De förde med sig rika politiska erfarenheter och stora kunskaper om socialistiskt tänkande in i PT.

Olika strömningar

På så vis är PT, under de år som gått sedan grundandet 1979, ett resultat av att olika strömningar kommit samman, där alla fört med sig sin särskilda lyhördhet och sina egna erfarenheter till partibygget:

- de ”verkliga” fackföreningsmedlemmar, initiativtagare och ledare, som representerar en ny sorts massomfattande fackföreninginriktning; militant och grundad på politisk klass-självständighet gentemot arbetsgivarna; med de viktigaste fästena i ABC-regionen (industrieförorterna runt stor-São Paulo där den ”nya arbetarklassen” är koncentrerad);
- fackföreningsoppositionen, vilken under många år lett en hård kamp i fabriker och inom fackföreningarna mot en organisation som underordnats staten och mot en ”gul”, korrupt och regeringskontrollerad fackföreningsbyråkrat!;
- fackföreningarna på landsbygden och lantarbetar- och bondeorganisationer, ofta från den kristna traditionen;
- kristna bassamfund, dvs de kyrkliga organisationer som förenar präster och katolska lekmän med jordlösa bönder och arbetare i städerna med övriga kristna delar av den socialistiska strömningen;
- tidigare medlemmar och anhängare av kommunistpartiet eller medlemmar i den ”väpnade vänstern”, vilka lämnat dessa organisationer;

- olika grupper av vänsterrevolutionärer (trotskister, castroanhängare o s v);
- intellektuella: sociologer, ekonomer, lärare, författare, journalister och forskare som dragits till arbetarrörelsen eller till den marxistiska teorin;
- parlamentsledamöter, ursprungligen från MDBs vänsterflygel.

I viss utsträckning kan man säga att PTs grundande utgör det historiska mötet mellan arbetarklassen och ”dess” intellektuella: två sociala krafter som dittills följts parallellt, ibland närmast sig varandra, men oftast slagit in på helt olika vägar.

Samtidigt som den process som PT grundades under i vissa drag är specifik för Brasilien och dess historiska sammanhang (t ex de kristna bassamfundens betydelsefulla roll), slås man icke desto mindre av hur nära PTs framväxt motsvarar vissa klassiska texter av Karl Marx och Friedrich Engels: en arbetarrörelse växer fram i de moderna industricentra; en fackföreningsrörelse som under den ekonomiska kampen klart kommit att inse nödvändigheten av ett arbetarparti; ett parti som drar till sig olika folkliga sociala skikt under arbetarklassens ledning.

Ledningen

De olika källor som PT sprang ur avspeglas i ledningens sammansättning. De mest framträdande har varit fackföreningsledare som Lula, ordförande i metallarbetarfacket i Sao Bernardo; Jacob Bittar från Campinas petrokemiarbetarfack; Olivio Dutra, ordförande för de bankanställda vid Porto Alegre; gamla revolutionära ledare som den legendariske Apolônio de Carvalho, kommunistledare sedan 1935, som stred i den Internationella brigaden i det spanska inbördeskriget och senare i den franska motståndsrörelsen; och välkända intellektuella som Francisco Weffort, sociolog från universitetet i São Paulo och författare till böcker om den brasilianska arbetarrörelsens historia.

PTs snabba bildande – som bara tog två år – förvånade majoriteten av de existerande socialistiska eller kommunistiska grupperna. En del av dem valde att ansluta sig till det nya partiet. Men de mest ”efterblivna” delarna av vänstern, de med stalinistisk bakgrund, däribland det pro-sovjetiska PCB, föredrog att stanna kvar inom det liberala MDG, den legala borgerliga oppositionen.

Nya vindar inom fackföreningsrörelsen

1978, samma år som nya vindar började blåsa i fackföreningsrörelsen, började tanken på ett självständigt arbetarparti föras fram av flera ”genuina” fackföreningsledare. De kom fram till detta utifrån sina erfarenheter under en rad historiska strejker och sammandrabbningar med den statliga polis- och militärapparaten och genom sin omvärdering av den sociala kampen före 1964.

På ett ”Möte för demokrati”, som stöddes av den liberala och vänsteroppositionen i Rio de Janeiro 1978, avvisade Lula, med stöd av andra fackföreningsledare, mötets målsättning att organisera en ”bred demokratisk front” kring MDB. Han förde fram erfarenheterna från 1964 (det år då militären tog över makten) som ett argument mot den traditionella politiken att underordna arbetarrörelsen under den borgerliga populismen:

”Om vi arbetare inte är medvetna om hur sammansvetsad oppositionen är, riskerar vi att lida samma nederlag som 1964, när borgarklassen bröt med arbetarna, vände dem ryggen och lämnade dem i sticket.”

Utan att avvisa det nödvändiga i att göra gemensam sak mot militärregimen, underströk Lula vikten av en självständig arbetarpolitik:

”Arbetarklassen måste gå sin egen väg för att nå sitt mål. Förr eller senare kommer den att bygga upp ett politiskt parti... Arbetarklassen får inte reduceras till ett verktyg. Det är oerhört viktigt att arbetarna direkt uttrycker sin styrka. Och på den politiska arenan innebär detta att klassen måste formera sitt eget parti.”

Nationellt möte

I oktober 1979 hölls PTs första nationella möte i Sao Bernardo do Campo, Lulas fackförenings starkaste fäste. På konferensen antogs en kortfattad politisk deklaration som klart uttalade partiets mål:

”PT strävar efter att hela den ekonomiska och politiska makten direkt ska utövas av arbetarna. Detta är det enda sättet att få slut på utsugningen och förtrycket.”

Samtidigt manade dokumentet ”alla demokratiska krafter att bilda en bred massrörelse mot diktaturen.” PT satte också som sitt mål att bilda en allomfattande landsorganisation. *Central Unica de Trabalhadores* (CUT), och underströk att ”uppbyggnaden av den endast kan ske samtidigt som den existerande fackföreningsstrukturen, som i dag är underordnad staten, bryts ner”.¹

I april-maj 1980 utbröt en stor strejk med 250 000 metallarbetare i Sao Bernardo. Rörelsen stoppades först sedan polis och militär ingripit. Lula och de övriga ledarna arresterades, och militären fick kontroll över fackföreningarna genom att tvångsinföra ”medlare”.

Men rörelsen visade sin förmåga att organisera befolkningen – genom dagliga möten med tiotusentals arbetare – och den nya starka fackföreningsandan. Och PT, som stod i spetsen för rörelsen, var den stora vinnaren.

I maj och juni 1980 höll PT en ny nationell konferens med delegater från 22 delstater, som representerade uppskattningsvis 30 000 medlemmar. Ett manifest och ett program antogs, vilka definierade PT som ”det verkliga politiska uttrycket för alla dem som utsugs av det kapitalistiska systemet”; ett massparti med bred bas, öppet och demokratiskt. Dess mål var att slå sönder militärregimens förtryckarapparat och bygga upp:

”...en alternativ makt för arbetarna och de förtryckta som utvecklas till ett samhälle utan vare sig utsugare eller utsugna. Genom att bygga detta samhälle är arbetarna medvetna om det faktum att denna kamp riktas mot det stora nationella och internationella kapitalet.”

Ingen ”lära”

Men PT hade ändå inte utarbetat någon ”lära”. Många politiska och programmatiska frågor lämnades medvetet öppna för att möjliggöra bredast möjliga debatter och att alla medlemmar ”mognade” i sin egen takt. Detta gällde i synnerhet internationella frågor, även om vissa ståndpunkter redan var klara, t ex stödet till den sandinistiska revolutionen i Nicaragua och solidariteten med de polska arbetarnas kamp för fackliga rättigheter.

Lula skrev också en artikel med temat ”Våra krav och polackernas är de samma”. PTs ledare och aktivister ville inte upprepa den gamla brasilianska vänsterns tragiska misstag, som gjorde deras partier till den ena eller andra ”reellt existerande socialistiska” statens underhuggare.

Ett av kännetecknen på att PT är ett ”öppet” parti, är att det innehåller ett antal vänstergrupper, -organisationer eller -strömningar (de flesta marxistiska), som oftast har sin egen struktur och sina egna tidningar.

Ett fåtal av dem ser som sin viktigaste uppgift att bygga PT som ett genuint massparti med en aktiv bas och de strävar efter att PT ska bli den ledande kraften i en revolutionär omdaning av

¹ *Em Tempo*, 25 december 1978.

Brasilien. Andra ser tvärtemot PT som en ”massfronttaktik”, inom vilken målet är att bygga upp ett ”verkligt” parti för den marxist-leninistiska förtruppen, dvs den egna organisationen.

En av PTs ledare, Apolonio de Carvalho (som själv under flera år ledde en underjordisk förtrupsgrupp) skrev en text för att inleda diskussionen inom partiet i denna känsliga fråga. Han hävdade att vänsterströmningarna inom PT kunde komma med värdefulla bidrag om de bara lyckades anpassa sig till PTs ursprung som ett massparti och ett kvalitativt nytt steg i arbetar- och folkrörelsen.

Vänsterns två uppgifter

Han ansåg att vänstern hade två uppgifter: att undervisa i samhällsvetenskaper och att själva lära sig av den nya verkligheten. Men de skulle vara tvungna att överge sin felaktiga uppfattning om PT som en masspolitiskt front, att partiet är en tillfällig överenskommelse mellan olika ingående delar kring konjunkturella mål – och acceptera att det är ett helt nytt parti, ett massornas och kampens parti, djupt demokratiskt (vilket inte utesluter centralisering), som först och främst inriktar sig på att massorna själva handlar självständigt och politiskt.²

Under 1980 tog PT första steget på väg mot legalitet inom ramen för den ”politiska reform” som genomförts av militär-regeringen. Mot myndigheternas förväntningar lyckades PT uppfylla alla de extremt hårda villkoren i den nya ”Förordningen för politiska partier” för att bilda ett parti som inte redan var representerat i parlamentet (t ex kravet att ha partiorganisationer i en femtedel av landets kommuner). Och domstolen tvingades utfärda provisorisk status som legalt parti för PT (det var ännu hårdare krav för att vinna permanent status).

I själva verket lyckades PT vända kampanjen för legalisering till sin egen fördel, få spridning över hela landet, vinna många nya medlemmar samt bygga upp de nucleos (kärngrupper) som utgör grunden för ett aktivt och demokratiskt PT.

En av de mest fascinerande aspekterna i PTs historia är hur partiorganisatörerna lyckades uppfylla de komplicerade lagkraven i en auktoritär lagstiftning – vars syfte var att hålla arbetarna utanför politiken – och samtidigt bygga upp en demokratisk partiorganisation nedifrån och upp.

Dubbelt funktionssätt

Detta har resulterat i att partiet har ett dubbelt funktionssätt: det formella, legala, genom vilket faktiskt inga beslut tas; och det verkliga, genom vilket delegater väljs av nucleos (som själva inte har någon ”legal” status) på lokala partikongresser. De lokala partimötena väljer i sin tur delegater till den nationella kongressen.

När viktiga meningsskiljaktigheter uppstår inom partiledningen är det de vanliga parti-medlemmarna som bestämmer. 1984 ville en del av ledarna (liksom de flesta regionala delegater) att PT skulle delta i de indirekta presidentval (presidenten valdes av kongressen) som införts av militären och att rösterna skulle läggas på Tancredo Neves, som representerade en kompromiss mellan MDB och delar av PDS, militärregimens tidigare parti. Partiledningen beslöt att nucleos skulle tillfrågas – deras delegater avvisade med överväldigande majoritet förslaget på de lokala, regionala och nationella partikongresserna.

Det har framförts kritik mot partiets politiska heterogenitet och avsaknad av ett mer exakt program. Detta beror på att PT har sitt ursprung i såväl de olika grupper och traditioner som sammanslutits i partiet, som i dess breda bas, öppenhet och demokrati. Dessa utmärkande drag har tillåtit och även stimulerat en intern debatt och diskussion.

² *Em Tiempo*, 4 februari 1981.

Detta till skillnad från majoriteten av de brasilianska vänsterpartierna (med stalinistisk botten), där debatten systematiskt kvävts ända tills den inte längre kunnat hållas tillbaka och resulterat i splittringar, ömsesidiga beskyllningar och anklagelser.

PTs grundare och ledare har vägrat att tillämpa någon särskild ”fix och färdig formel” i förhållande till arbetarna. De anser att programmet, liksom partiet, måste grundas ”nerifrån och upp” och på den konkreta, verkliga utvecklingen av ett klassmedvetande hos arbetarna i städerna och på landsbygden.

Efter nästan ett halvt sekel då den brasilianska arbetarklassen dominerades av en populistisk och byråkratisk statsapparat, tycks PT delvis ha anslutit sig till det bästa i den ”klassiska” självständiga och antikapitalistiska tradition inom arbetarrörelsen som existerade före 1935-37, då diktatorn Vargas kupp krossade den oberoende vänstern och lade fackföreningarna under statens kontroll.

Ingen direkt historisk kontinuitet

Ändå är PT i grunden ett nytt fenomen. Detta beror inte bara på att det inte finns någon direkt historisk kontinuitet mellan PT av årgång 1980 och arbetarrörelsen före 1937 – med undantag av sådana beundransvärda gamla kämpar som Apolônio de Carvalho och Mario Pedrosa (som grundade den kommunistiska vänsteroppositionen mot stalinismen 1929 och deltog på Fjärde Internationalens grundningskongress 1938) – utan också på att dagens organisationsform och massbas (framför allt på landsbygden) i väsentliga delar skiljer sig från den som fanns före andra världskriget. Men PT är också fast beslutet att bryta med:

- det tunga arvet av passivitet och orörlighet inom massbasen;
- byråkratiskt herravälde över de vanliga medlemmarna och hänsynslöst beräknande politiker på toppnivå;
- underkastelse under staten och/eller olika delar av borgarklassen som förmodas vara ”demokratiska”, ”progressiva” eller ”nationalistiska”;
- att fackföreningarna förringas till sociala hjälporganisationer;
- en politik som begränsas till att rösträtten utnyttjas en gång var fjärde år.

Med andra ord, den grundläggande idé som bar fram till PTs grundande och som förblivit partiets politiska kompass är ingen annan än den som Marx formulerade i *International Workingmen's Associations* program: *Arbetarklassens befrielse kan bara vara dess eget verk.*

Socialismen målet

På den nationella partikongressen i september 1981, den sista etappen på väg mot legalitet, uttalade partiet öppet att socialismen var dess programmatiska mål. I olika tal och intervjuer har Lula förkastat så väl den socialdemokratiska som den byråkratiska ”socialismen” och talat om behovet av en annan väg för den brasilianska revolutionen och socialismen.

En omfattande medlemsvärvningskampanj ledde till en spektakulär tillväxt: mot slutet av 1982 hade PT redan 245 000 medlemmar i hela landet. De flesta av dem var koncentrerade i de mest industrialiserade delstaterna i de södra och centrala delarna av landet. 1990 överskred partiets medlemsantal 500 000.

1982 deltog partiet i valkampanjen med en plattform vars huvudbudskap var ”Arbete, jord och frihet”. I den krävdes ett slut på militärdiktaturen, att makten skulle överföras till arbetarna och folket samt ett socialistiskt Brasilien. Nationellt var valresultatet en besvikelse, med 3,5% av rösterna och åtta invalda ledamöter i delstatsparlamenten.

Men i São Paulo, landets viktigaste ekonomiska centra, erhöll PT nästan 10% av rösterna. De traditionella partiernas vida överlägsna valmaskinerier och påtryckningarna på väljarna att inte ”kasta bort” sina röster – dvs att rösta på det främsta oppositionspartiet, MDB, en liberal-demokratisk koalition – bidrar till att förklara PTs låga röstetal 1982.

Fackföreningarna

Det var i frågan om organisering och aktivitet inom fackföreningarna som PTs erfarenheter blev avgörande. 1983 bildades CUT, som samordnar de arbetar- och bondefackföreningar som tillsammans företräder tio miljoner medlemmar. De främsta ledarna för denna den första massomfattande fackliga landsorganisationen i Brasiliens moderna historia är varken medlemmar eller nära anhängare till PT.

Den reformistiska strömning (influerad av kommunistpartiet), som besegrades i kampen om ledningen för arbetarrörelsen, lämnade CUT för att bygga upp en egen nationell fackförening, CGT (*Confederação Geral dos Trabalhadores*). Förhandlingar och diskussioner om att de två organisationerna ska enas eller åtminstone agera tillsammans har ägt rum.

I valen i november 1986 fördubblade PT sin andel av rösterna till mer än 6,5 % och fick 17 delstatsledamöter. Det nya var att partiets huvudsakligen vann framgångar utanför det traditionella fästet São Paulo. Samtidigt som antalet röster i São Paulo förblev stabilt, ökade det fyra gånger i resten av landet. Det var inte längre möjligt att avfärda PT som bara ett populistiskt fenomen.

PT hade blivit ett nationellt parti, som fick 55 % av sina röster utanför delstaten São Paulo. Samtidigt som PT hade sitt viktigaste fäste i de stora industristäderna, skedde den stora ökningen i de mindre städerna och på landsbygden, i synnerhet på de platser där kyrkan utvecklats vänsterut och kristna bassamfund vuxit fram.

I kommunalvalen 1988 blev PTs kandidater valda till borgmästare i flera av landets största städer, däribland São Paulo (Luiza Erundina presenterade sig själv som kristen marxist). Porto Alegre, Campinas, Santos m fl.

Slutligen fick Lula 1989 31,5 miljoner röster – den största procentuella andel (48 %) som en socialistisk kandidat någonsin erhållit i Brasiliens och Latinamerikas historia. (Salvador Allende, Folkfrontens kandidat – en koalition bestående av kommunist- och socialistpartierna – valdes till Chiles president 1970 med ”bara” 33% av antalet röster.)

Vilken socialism?

Vilken socialism förespråkar PT? Partiets programmatiska målsättningar utmejslades genom en bred debatt bland alla medlemmar. På den sjunde nationella kongressen i juni 1990 antogs ett dokument som uttryckte samförståndet inom partiet och som sammanfattade de åsikter som partiet framfört under de senaste åren.

Dokumentet bär namnet *PT:s socialism*. Det beskriver partiets ideologi som en pluralistisk ”syntes av de frihetliga kulturerna, förenade i sin mångfald”. Dessa innefattar samhällstillvänd kristendom, olika marxistiska strömningar, icke-marxistiska socialistiska uppfattningar osv. Men partiet har ingen ”officiell” filosofisk uppfattning:

”.. de olika ideologiska uppfattningarna samexisterar inom en dialektisk spännvidd, som möjliggör en dynamisk syntes när det gäller konkret politik. Det som förenar dessa olika frihetliga kulturer är det gemensamma projektet om ett nytt samhälle som gör slut på all utsugning och allt förtryck.”

Ett av de främsta motiven för att organisera PT som ett politiskt parti var:

”...upptäckten (för merparten av oss var det utifrån egna erfarenheter innan vi gjorde det teoretiskt) av kapitalismens förvridna struktur. Konkreta historiska erfarenheter... lärde oss att kapitalismen, oavsett dess materiella utveckling, av nödvändighet är orättvis och diskriminerande, att den till sin natur står i motsättning till att samhällets rikedomar fördelas broderligt, vilket är ett grundläggande villkor för en verklig demokrati...”

”Den skövlande brasilianska kapitalismen bär ansvaret för att miljoner svälter, för analfabetismen, för att allt fler marginaliseras och utsätts för våld, vilket genomsyrar varje sfär i landet. Det är kapitalismen som vidmakthåller och fördjupar de verkliga orsakerna till den sociala ojämlikheten i Brasilien.”

Förkastar socialdemokratin...

Denna antikapitalism, som är ”rotad i den bittra brasilianska erfarenheten”, är orsaken till varför PT förkastar socialdemokratin:

”De socialdemokratiska rörelserna erbjuder i dag inget verkligt perspektiv för den historiska uppgiften att avskaffa kapitalismen. Förr trodde de, helt felaktigt, att det var möjligt att nå socialismen genom regeringar och statliga institutioner, och framför allt genom parlamentet – utan att gräsrotterna sätts i rörelse. De ansåg att statsapparaten var neutral och att kapitalismens effektivitet var förenlig med en fredlig övergång till en annan ekonomisk och social logik.”

”Men allteftersom tiden gick övergav de till och med tron på det möjliga i en parlamentarisk övergång till socialismen. De övergav inte den parlamentariska vägen, utan själva socialismen. Att föra en dialog med socialdemokratiska massrörelser är givetvis värdefull för masskampen i världsmåttstock. Men deras ideologiska projekt motsvarar varken vår antikapitalistiska övertygelse eller PTs strävan efter frigörelse.”

...och stalinismen

PTs avvisande av den så kallade reellt existerande socialismen är inte mindre kategorisk:

”Dess djupgående avsaknad av demokrati, politisk såväl som ekonomisk och social; det enda partiets maktmonopol, till och med när det finns en formell politisk pluralism; byråkratins herravälde som ett privilegierat skikt eller kast; frånvaron av en gräsrotsdemokrati och verkliga representativa institutioner; administrationen av produktionen genom en vertikal, auktoritär och ineffektiv planering – allt detta står i motsättning till socialismens själva innehåll, så som det uppfattas av PT...”

”...Vi har bekämpat övergreppen mot fackföreningarna, för politisk och religiös frihet i den så kallade realsocialismens länder av samma orsaker som vi har kämpat för medborgerliga rättigheter här i Brasilien. Vi är verkligen kränkta när vi tar avstånd från de medvetet planerade morderna på de hundratala lantarbetarna i Brasilien och de brott som begåtts mot mänskligheten i Bukarest eller på Himmelska fridens torg i Peking. För PT är socialismen antingen radikalt demokratisk eller också kommer det inte att vara någon socialism.”

Slutligen hävdar dokumentet att kapitalismens objektiva ekonomiska lagar inte automatiskt kommer att leda till socialismen. Det är ett mänsklighetens projekt, vars förverkligande kräver att de utsugna och förtryckta för en medveten kamp. Dessutom är ”ett återupprättande av politikens etiska dimension ett nödvändigt villkor för att återinföra socialismens och humanismens identitet.”

Det står helt klart att detta dokument inte besvarar alla frågor. Det säger mycket litet om revolutionär strategi, ekologi eller feminism. Ändå är det avgörande steg på vägen mot en förnyelse av den radikala socialistiska traditionen.

Det passionerade intresset i Latinamerika, men även i Europa, för PTs utveckling beror på det faktum att PT, samtidigt som det uppstår i en historisk situation som är specifik för Brasilien, inom ramen för en massorganisation har en mer generell betydelse och möjlighet att utvecklas

bortom de politiska modeller som dominerat arbetarrörelsen: nykeynesiansk reformism, parlamentarisk kretinism, byråkratisk centralism, dogmatisk sekterism och att partiapparaten ersätter gräsrotternas aktivitet.

Detta försök möts av oräkneliga motsättningar och en uppsjö av faror. Men det gör det bara desto mer viktigt och betydelsefullt för alla i Brasilien och på andra håll som strävar efter en socialistisk demokrati.

Michael Löwy

Översättning och redigering: Lars Gus Kaage

Översatt ur: *Socialist Alternative* nummer 1/1991